

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi

Santral İstanbul Kampüsü E4-219
, Kazım Karabekir cad. 2/13 Eyüp/İstanbul
0090 212 311 75666
E-Mail: info@cocukcalismalari.bilgi.edu.tr
Web: <http://cocukcalismalari.bilgi.edu.tr>

Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Devlet Okullarındaki Durumu
Politika ve Uygulama Önerileri

Eylül 2015

Özet

Suriye’de savaş dolayısıyla yerinden edilerek komşu ülkelere kaçan mültecilerin Türkiye’de kayıtlı olanlarının sayısı 1,939 milyon civarındayken; bu nüfusun 1,7 milyon kadarı şehirlerde ikamet etmekte ve 300 bin civarında Suriyeli ise İstanbul’da yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Türkiye’de bulunan Suriyeli nüfusun önemli bir bölümünü okul çağındaki çocuklar oluşturmaktadır. Suriyelilerin hukuki statüsü ve faydalanabileceği yasal çerçeve 2014’te yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında oluşturulmuştur. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin yanısıra, eğitim hakkına erişimle ilgili 2014/21 sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesi düzenlenmiştir. 2014/21 Sayılı genelge Suriyeli ve resmi kayıt olmuş çocukların, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda ya da Suriyelilere yönelik olarak oluşturulmuş Geçici Eğitim Merkezleri’nde eğitim alabileceklerini ifade etmektedir. 2014/21 Sayılı genelgenin yayınlanmasının ardından Türkiye’deki Suriyeli çocuklar sadece Suriyeli öğrencilerin devam ettiği Geçici Eğitim Merkezleri’ne veya Türkiye’deki devlet okullarına yasal olarak kayıt olma olanağı kazanmıştır.

Okumakta olduğunuz raporda, İstanbul’daki çeşitli ilçelerdeki devlet okullarına devam eden Suriyeli öğrenciler, Türkiyeli öğretmenleri ve okul idarecileriyle görüşmeler yaparak İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi tarafından yürütülen bir araştırmada belirlenen sorunlar ve bu sorunlara ilişkin politika ve uygulama önerileri yer almaktadır.

Giriş

Suriye’de savaş dolayısıyla yerinden edilerek komşu ülkelere kaçan bireylerin sayısı Temmuz 2015 itibariyle 4 milyonu aşmaktadır ve bu bireylerin yarısından fazlası çocuktur (UNHCR, 2015a). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Kurulu (BMMYK) Suriye’nin dışında sığınma arayışında olan çocukların sayısının en az 2 milyon dolaylarında olduğunu belirtiyor (UNHCR, 2015a). Türkiye’de yaşayan kayıtlı Suriyelilerin sayısı ise 1,939 milyon’dan fazladır¹ ve bu nüfusun yaklaşık 260 bin civarı Türkiye’deki kamplarda (barınma merkezi) yaşamaktadır; dolayısıyla 1.7 milyondan fazla Suriyeli kampların dışında ikamet etmeye çalışmaktadır (UNICEF, 2015). 300.000’den az olmadığı belirtilen İstanbul’daki Suriyeli mültecilerin sayısı da günden güne artmaktadır ve BMMYK Eğitim Yöneticisi Jennifer Roberts bu nüfusun üçte birinin Suriyeli okul çağındaki çocukların oluşturduğunu belirtmiştir (2015).

Türkiye’nin de tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 22. Maddesi’ne göre, taraf ülkeler kendi topraklarında mülteci ya da sığınmacı olan tüm çocukların Sözleşme’de yer alan tüm haklardan faydalanması için gerekli önlemleri almak durumundadır. Dolayısıyla Türkiye’nin, Suriyeliler dahil olmak üzere tüm sığınmacı çocuklara haklarını gözeten politikalar üretmesi gereklidir. Ayrıca, Türkiye’deki 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu da milliyetleri ne olursa olsun her çocuğun korumadan faydalanabileceğini belirtmektedir.

Sığınmacı ve mültecilere yönelik uluslararası koruma, başta 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu” ve bunu tamamlayan 1967 Protokolü ile düzenlenmiştir. Türkiye de Cenevre Sözleşmesini imzalamış, ancak “coğrafi sınırlama” koymuştur. Buna göre, Türkiye sadece Avrupa Konseyi’ne üye olan ülkelerden gelen sığınmacıları “mülteci” olarak kabul ederken, Avrupa dışından gelenler ise Türk hukukuna göre “sığınmacı” konumunda kabul edilmekteydi. Bu durum Türkiye’de yaşayan yabancı, mülteci ve sığınmacılara yönelik ilk kapsamlı yasal düzenlemenin Nisan 2014’te yürürlüğe girmesiyle birlikte bir ölçüde değişmiştir. Söz konusu 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)’na göre Avrupa dışından gelenler ‘şartlı mülteci’ olarak tanımlanmaya başlanmış; ‘şartlı mülteci’ ise, başka bir ülkeye

¹ Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş’un 18 Eylül 2015 tarihli Suriyeli Mülteciler Koordinasyon Toplantısı’nda yaptığı açıklamaya göre Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 2 milyon 225 bin 147’dir. Radikal, 18 Eylül 2015, http://www.radikal.com.tr/ankara_haber/suriye_koordinasyon_toplantisi-1436352

yerleştirilinceye kadar ülkede kalmasına izin verilen mülteci olarak tanımlanmıştır. Bu kanun kapsamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulumu da sağlanmıştır.

Suriyelilerin hukuki statüsü ve faydalanabileceği yasal çerçeve ise, YUKK Madde 91 uyarınca, Ekim 2014'te yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında oluşturulmuştur. Yönetmelik, Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile birlikte Suriye'den gelen vatansızlar ve mültecileri de kapsamaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği, kamplarda ve kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişim hakkını düzenlemektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin yanısıra, eğitim hakkına erişimle ilgili 2014/21 sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesi düzenlenmiştir. 2014/21 Sayılı genelge Suriyeli ve resmi kayıt olmuş çocukların, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda ya da Suriyelilere yönelik oluşturulmuş Geçici Eğitim Merkezleri'nde eğitim alabileceklerini ifade etmektedir. Ayrıca genelge, Suriyeli çocukların okula yerleştirilmeleri ve eğitim haklarına erişimlerinin takibi konusunda İl/İlçe Eğitim Komisyonları kurulmasını öngörmektedir.

2014/21 Nolu Genelge'nin yürürlüğe girmesiyle Suriyeli çocukların eğitim hakkına erişiminde gelişmeler yaşanmıştır. İl ve İlçelerde oluşturulmuş olan denklik komisyonlarına ek olarak, Geçici Eğitim Merkezleri'ne ve devlet okullarına Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS) şifreleri yollanmış ve Suriyeli çocukların kayıtları yapılmaya başlanmıştır. Buna rağmen altyapı eksikliği ve gerekli destek mekanizmalarının oluşturulmaması nedeniyle Suriyeli çocukların eğitim hakkına erişiminde sorunlar yaşanmaktadır.

Eğitim Suriyeli çocuklar için ayrıca önemlidir çünkü araştırmalar okula gitme hakkından faydalanamayan Suriyeli çocukların:

- daha fazla istismar ve kötü muamele riski altında olduğunu,
- travma sonrası stres bozukluğu semptomlarını (tedirginlik, stress, endişe, umutsuzluk gibi) daha fazla gösterdiğini,
- ve fiziksel ve psikolojik gelişimlerini tamamlamayı başaramadıklarını göstermektedir (UNESCO, 2011)².

² The Hidden Crisis: Armed Conflict ad Education, UNESCO, 2011. No Lost Generation: Protecting the future of children affected by the crises in Syria, January, 2014.

Ancak, Türkiye’deki eğitim sistemine dahil olan Suriyeli öğrenciler okula kayıt sürecinden başlamak üzere eğitim öğretim sürecinin tamamında çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Çoğu Suriyeli çocuğun Türkçeyi kullanarak yeterli iletişim kuramıyor olması, Geçici Eğitim Merkezleri dışındaki devlet okullarının Suriyeli öğrencilere uygun, ayrı bir müfredatı bulunmaması³, diğer öğrencilerin; özellikle de velilerinin Suriyeli çocukların okullara kayıt olması konusundaki isteksizliği ve öğretmenlerin yaşanan ayrımcı tutum ve davranışlarla başetmek konusunda yeterli donanıma sahip olmaması temel sorunlardır. Ayrıca, idareciler ve öğretmenlerin devletin Suriyelilere sunduğu olanak ve hizmetlerden haberdar olmaması ve dolayısıyla Suriyeli öğrencileri veya ailelerini destek almaları için yönlendirememeleri de var olan sorunların büyümesine yol açmaktadır. Söz konusu sorunlar, bilgisizlik, vakitsizlik veya donanımsızlık nedeniyle öğretmen ve idarecilerin çözemedikleri sorunlar olarak büyümektedir.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA) Ocak-Mart 2015 döneminde yürüttüğü bir araştırmada Suriyeli öğrencilerin ve sınıflarında Suriyeli öğrenciler bulunan Türkiyeli öğretmenlerin eğitim sisteminde karşılaştıkları sorunları araştırmış ve belirlenen sorunlara yönelik politika ve uygulama önerilerinin yer aldığı okumakta olduğunuz raporu hazırlamıştır.

³ Geçici Eğitim Merkezlerinde, Suriye’deki müfredatın Milli Eğitim Bakanlığı ile modifiye edilmiş hali kullanılmaktadır. Suriye müfredatında tarih dersinde değişiklikler yapılmıştır.

Öne Çıkan Sorunlar; Politika ve Uygulama önerileri

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA) Ocak-Mart 2015 döneminde yürüttüğü bir araştırmada Suriyeli öğrencilerin ve Türkiyeli öğretmenlerinin eğitim sisteminde karşılaştıkları sorunları kendi gözlerinden görmeyi hedeflemiştir. Araştırma çerçevesinde Bağcılar, Kağıthane ve Beyoğlu'nda üç ayrı okulda 4 idareci, 24 öğretmen ve 25 Suriyeli öğrenciyle yüzyüze görüşmeler ve odak gruplar yapılarak öğretmenlerin ve idarecilerin gördükleri temel sorunların neler olduğu ve nasıl bir desteğe ihtiyaç duydukları araştırılmıştır. Suriyeli ilkökul ve ortaokul öğrencileriyle yapılan odak görüşmelerde de Türk eğitim sistemi içindeki deneyimleri incelenmiş; karşılaştıkları güçlükler ve nasıl bir destek bekledikleri araştırılmıştır. Önce çıkan sorunlar ve bunlara ilişkin geliştirilen öneriler aşağıda yer almaktadır.

1. Sayısal Verilerin Toplanması ve Yayınlanması

Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı, Ekim 2014 itibariyle 150 bin Suriyeli öğrencinin Türkiye'de eğitim sistemine dahil olduğunu; yaklaşık 200 bin çocuğun ise dışında olduğunu duyurmuştur (MEB, 2014). Bu bilgiye göre, eğitim alan 150 bin çocuğun 70 bini kamplarda, 71.500'ü ise belediyeler, valilikler ve STK'lar tarafından oluşturulan okullarda eğitim almaktaydı. Bu bilgilendirmenin ardından, Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileri tarafından Türkiye'de bulunan, eğitim çağındaki Suriyeli çocuklara ilişkin herhangi güncel bir resmi açıklama yapılmamıştır. Ayrıca Nabi Avcı'nın vermiş olduğu bu bilgiler de Suriye müfredatının kullanıldığı Geçici Eğitim Merkezleri'nde eğitim gören çocuklara ilişkindir; dolayısıyla Türkiye'de devlet okullarında eğitime devam eden çocukların durumunu aydınlatmamaktadır.

ÖNERİ 1: Suriyeli çocukların haklarına ilişkin politikaların sağlıklı biçimde planlanması ve kamuyounun şeffaf biçimde bilgilere erişimi için Suriyeli çocuklara ve Türkiye'deki eğitim sistemi içindeki koşullarına ilişkin verilerin acil ve düzenli olarak toplanması ve düzenli olarak kamuoyuyla paylaşılması gereklidir.

2. Okula Kayıt Sürecindeki Sorunların Çözülmesi

Okula kayıt olmak isteyen Suriyeli çocukların öncelikle AFAD ya da İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne müracaat edip, kayıt olması gereklidir. 2014/21 Sayılı Genelge'ye göre, kayıt olmak isteyen bireyin pasaportu yoksa kişisel kimlik bilgilerini vermesi yeterlidir. Parmak izi alındıktan ve fotoğrafı

çekildikten sonra, kişinin verdiği bilgiler bir veritabanına kaydedilmekte ve ikamet izni olanlar için Yabancı Kimlik Kartı veya geçici koruma altındakiler için Geçici Koruma Kimlik Kartı verilmektedir. Ancak farklı ilçelerdeki kurumlar farklı prosedürler uygulamakta ve ilçede bulunan Suriyeli sayısı kalabalıklaştıkça ilgili kurumların bu sürecin altından kalkma becerisi zayıflamaktadır. Bazı ilçelerde geçici koruma statüsündeki Suriyeli ailelerden sunmaları mümkün olmayan belgeler talep edilmektedir; örneğin, muhtardan alınacak ikametgah belgesi, kira kontratı ya da elektrik faturası gibi. Sonuç itibariyle resmi kayıt sürecinde yaşanan, bahsi geçen güçlükler çocukların okula gitmesi önünde engel oluşturmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nde kayıt prosedürünü tamamlayabilen Suriyeli çocuklar, okulda İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün oluşturduğu İl ya da İlçe Komisyonu'na giderek denklik sınavına girdikten sonra Yabancı Öğrenci Bilgi Sistemi'ne kaydedilebilmekte ve eğitim sistemine dahil olmaktadır. Görüştüğümüz bazı idareciler YÖBİS Sistemi'nin e-okul sistemi kadar kapsamlı ve işler bir sistem olmayıp 'idareten' oluşturulmuş bir sistem olduğundan şikayetçi olduklarını ifade etmişlerdir. Yeni oluşturulduğu için eksiklikleri olmasına rağmen, geliştirilmesine devam edilen YÖBİS sistemi üzerinden, 2014-2015 eğitim öğretim dönemi bitiminde öğrencilere karne verilmiştir.

Suriyeli çocukların ve ailelerinin okullara kaydolma hakları bulunduğu bilgisine erişimleri de oldukça kısıtlı görünmektedir. Görüştüğümüz okullardan birinde Suriyeli ailelerin yaşadığı mahallede oturan Türkiyeli bir Kürt vatandaşın bu konuda sorumluluk aldığı ve okula kayıtlı olan pek çok Suriyeli çocuğu, okula kaydolması için onun getirdiği bilgisine ulaşılmıştır. Dolayısıyla Suriyeli ailelerin, çocuklarının eğitim hakkından faydalanması, duyarlı bir bireyin kişisel inisiyatifine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Oysa tüm Suriyeli ailelerin bu bilgiye erişimi sağlanmalıdır.

Suriyeli öğrencilerin okullara devam etme hakkına ilişkin eğitim sistemi içinde görevli personelin tutumları da çeşitlilik göstermektedir. Bir bölümü bunu eğitim hakkı bağlamında değerlendirirken, önemli bir bölümünün de bunu Türkiye devletinin Suriyelilere sunduğu bir 'lütuf' olarak gördüğü gözlemlenmiştir. Örneğin idarecilerle yapılan bir görüşmede Suriyeli çocuklar eğitime aktif olarak katılmasalar, sadece sınıfta otursalar bile sıcak ve güvenli bir ortamda bulunmalarının sokakta olmalarından daha iyi olduğu; onlara bu olanağın sağlanmasının bile büyük lütuf olduğu belirtilmiştir. Bu görüşe paralel bir başka durum Suriyeli öğrencilerin karne notlarının verilmesiyle ilgilidir. Okullardan birinde Türkiyeli velilerin Suriyeli öğrencilerin yüksek not almasından hoşnut kalmayacağı endişesi taşıyan bir idareci, Suriyeli öğrencilerin tümüne temel derslerden düşük not

verirken, eşitlik sağlamak için seçmeli derslerden yüksek not verdiğini belirtmiştir. Aynı okulda Suriyeli öğrencilerle yaptığımız odak gruplarda, öğrencilerin hakettikleri notlar yerine düşük notlar içeren karneler almaktan çok rahatsız olduğunu görülmüştür. Bu örnekler Milli Eğitim’de veya okullarda görevli idareci ve öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin Türkiye’deki eğitim sistemine dahil olmasını hak temelli algılamalarını kolaylaştıracak tutum değişikliği ihtiyacında olduğunu göstermektedir.

ÖNERİ 2: Suriyeli çocukların eğitim haklarından faydalanabilmesi için;

- İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri’nin ilgili personeline yönelik kayıt sürecinin nasıl yürümesi gerektiğine ilişkin bilgilendirmenin yapılması; sürecin etkinliği izlenerek gerekli müdahalelerin yapılması;
- Tüm Suriyeli çocukların ve refakatçilerinin eğitim hizmetlerine erişim konusundaki olanaklara ilişkin bilgilere erişiminin sağlanması;
- Milli Eğitim Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlükleri’nde ve okullarda görevli idareci ve personelin Suriyeli öğrencilerin Türkiye’deki eğitim sistemine dahil olmasını hak temelli algılamaları için güçlendirilmesi gereklidir.

3. Dil Engelinin Aşılması

Türkiye’deki okullara kayıtlı Suriyeli çocukların karşılaştığı birincil sorun dil engelidir; anadillerinde eğitim alma olanakları oldukça kısıtlıdır. Kamp alanı dışında ancak Suriyelilerin oluşturduğu Geçici Eğitim Merkezleri’nde Arapça eğitim alma imkanları vardır; ancak bu merkezlerin bazılarının ücretli olması⁴, erişim imkanını kısıtlamaktadır. Ana dilleri Kürtçe olan çocukların ise belediyelere bağlı kamplar dışında, ana dillerinde eğitim alabilecekleri okullar bulunmamaktadır. Devlet okullarına kaydolan Suriyeli çocuklar okula başladıkları andan itibaren dil engeliyle karşılaşmakta ve bir biçimde başatmak durumunda kalmaktadır. Araştırmaya katılanların yer aldığı okulların hiçbirinde Suriyeli çocuklara Türkçe öğretmek için ek kurslar ya da eğitimler verilmemektedir.⁵

Diğer yandan erken yaşlarda okula başlayan Suriyeli çocukların Türkçeyi daha kolay öğrendikleri ve bu nedenle iletişim engelini daha kolay aştıkları gözlemlenmiştir. Bu durumun da uyum

⁴ Milli Eğitim Bakanlığı Geçici Eğitim Merkezleriyle protokol imzalamaktadır ve protokol imzalayan GEM’lerin ücretsiz eğitim vermesi gerekmektedir.

⁵ Türkçe dersleri konusunda çeşitli ilçelerde çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin Beyoğlu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Halk Eğitim Merkezi ile işbirliğiyle Suriyeli öğrencilerin bulunduğu okullarda Türkçe kursları açmıştır. Buna ek olarak Halk Eğitim Merkezleri’nde Türkçe kurslarına, örgün eğitimde sistemlerinde yapılan değişiklik ile 98 kayıt numaralı kişilerin de kayıt olabildikleri eklenebilir.

sağlamalarını ve kendilerini iyi hissetmelerini sağladığı görülmüştür. Çocukların okula başlama yaşı geciktikçe; dil engeli büyümekte ve büyük yaştaki Suriyeli çocuklar Türkçe okuma yazma bilmedikleri için küçüklerin sınıflarına kaydedilmek durumunda kalmaktadır. Bu durum hem Suriyeli çocuklar, hem sınıftaki diğer çocuklar, hem de öğretmenler açısından başedilmesi gereken çok çeşitli güçlükler yaratmaktadır. Okula daha büyük yaşlarda kaydolan Suriyeli çocukların ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalma riskleri daha yüksek görünmektedir.

Yaptığımız öğretmen ve idareci görüşmelerinde dil engelini aşmak için üretilen çeşitli çözümlerden de bahsedilmiştir. Suriyeli öğrencilerle Türkiyeli öğretmen ya da öğrencilerin birbirlerine dil öğretmeleri, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü bulunan üniversitelerden öğrencilerin ya da İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin gönüllü tercümanlık yapması bahsi geçen çözümler arasında örneklendirilebilir. Okul idarecilerinin çoğunluğu İlçe Milli Eğitim Komisyonu'ndan talep ederek tercüman görevlendirilmesini sağlayabileceklerinden haberdar değildir.

ÖNERİ 3: Devlet okullarına kayıtlı Suriyeli öğrencilerin dil engelini aşabilmesi için anadillerinde eğitim alma olanağı sağlanmalı; bu olanak sağlanana kadar mevcut sistem içinde eğitim haklarından faydalanabilmeleri için Türkçe okuma yazma kursları; okullarda sürekli tercüman hizmeti sunulması gibi sistematik ve yaygın çözümler üretilmesi gereklidir.

4. Öğretmenlerin Destek İhtiyacının Giderilmesi

Araştırmada, konuya ilişkin bilgi ve donanımları yeterli olmadığı halde Suriyeli öğrencilere ilişkin tüm güçlüklerde, öğretmenlerin kendi başlarına çözüm üretmesinin beklendiğini gözlemlenmiştir. Görüştüğümüz öğretmenler bu durumdan şikayetçi olduklarını ifade etmişlerdir. Bir bölümü Suriyeli öğrencilerin varlığını bir sorun olarak algılayarak çözüm üretme konusunda sorumluluk almazken, diğerleri karşılaştıkları güçlüklerle zaman zaman idarecilerle birlikte, zaman zaman tek başlarına el yordamıyla çözümler üretmeye çalışmaktaydı.

ÖNERİ 4: Suriyeli öğrencilerin bulunduğu sınıflardaki öğretmenlerin desteklenmesi için;

- İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri'ndeki İlçe Komisyonu'nun kayıt sürecini yürütmek dışında okullara kaydolan çocukların eğitim sürecinin takibi, okullardaki sorunların çözülmesi ve çözümlerin okullar arasında yaygınlaşmasında sorumluluk alması;
- Öğretmenlerin Suriyeli göçmenlerin koşulları, hakları ve faydalanabilecekleri hizmetlere ilişkin bilgilendirilmesi;
- Öğretmenlerin Suriyeli çocuklara hak temelli yaklaşımlarını sağlamak amacıyla çocuk haklarına ilişkin güçlendirilmesi;
- Savaş travması yaşayan çocuklarla çalışan öğretmenlerin de 'ikincil travma' yaşadığı düşünülerek, öğretmenlere bu bağlamda psikososyal destek verilmesi faydalı olacaktır.

5. Öğrencilere Dönük Psikososyal Destek Verilmesi

Suriyeli çocukların okullardaki rehber öğretmenlerden çoğu zaman destek alamadıkları gözlemlenmiştir. Türkiye'de okullarda rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetine başvuru genel olarak öğrenci ya da öğretmenin talebiyle olmaktadır. Buna karşın savaş dolayısıyla çok derin travmalar yaşamış olan Suriyeli öğrenciler söz konusu olduğunda bu talep süreci çoğu zaman işlememekte ve rehber öğretmen çeşitli nedenlerle destek verememektedir. Dil engelinin yanısıra rehber öğretmenlerin donanımlı ya da istekli olmayışı, yoğunluk dolayısıyla vakit ayıramayışı da bu konudaki engelleyici faktörler arasındadır. Dolayısıyla Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemi içindeki psikososyal destek mekanizmalarından yararlanamadığı söylenebilir.

Örneğin görüştüğümüz bir rehber öğretmen Suriyeli öğrencilere ilişkin psikolojik danışmanlık ihtiyacının hiçbir zaman kendisine yansımadığını belirtiyordu. Oysa aynı okulda çocuklarla yaptığımız odak grup çalışmasında çocukların savaşta yaşadıkları mağduriyetleri paylaşma ve dışavurma ihtiyacında olduğunu gözlemlenmişti. Bu durumu rehber öğretmenle paylaştığımızda, kendisi sadece Suriyeli çocuklara yönelik özel bir psikososyal destek süreci uygularsa Suriyeli çocukların kendilerini sorunlu olarak algılamaya başlayacaklarını düşündüğünü söyledi. Böyle bir psikososyal desteğin okul dışından konuyla ilgili bir STK veya üniversite tarafından verilmesini daha

uygun bulduğunu ifade etti. Ancak okul dışından bir destek de alınamadığından Suriyeli öğrenciler psikososyal destekten faydalanamamaktaydı.

Rehberlik Araştırma Merkezi'nde (RAM) yaptığımız bir görüşmede ise Suriyeli öğrencilerin hiçbirinin şimdiye dek psikososyal destek talebiyle başvurmadığı öğrenildi. RAM Müdürü okullardaki rehber öğretmenleri travma sonrası stres bozukluğu konusunda güçlendirebilecek bir çalışma planlayabileceklerini belirtse de, ziyaretimiz öncesinde bu konu hiç gündeme gelmemiş görünüyordu.

Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti tüm öğrenciler için olduğu gibi Suriyeli öğrenciler için de önemli bir ihtiyaç. Yaptığımız tüm odak gruplarda çocuklar Suriye'de geride bıraktıklarını (aile büyükleri, evleri, okulları...) ve ailelerinin yaşadıkları yıkıcı savaş deneyimlerini paylaşma isteğindeydiler.

ÖNERİ 5: Suriyeli öğrencilerin psikososyal destek olanaklarından faydalanabilmesi için;

- Okullardaki psikolojik danışmanlar tercüman desteğiyle Suriyeli öğrencilerin paylaşım yapabilecekleri yapıcı ve iyileştirici bir ortam yaratabilir;
- Öğretmenlere travma sonrası stres bozukluğuna ilişkin uygulayabilecekleri yöntemler aktarılabilir;
- İlçe RAM'lar ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Birimi bahsi geçen uygulama önerilerine ilişkin sorumluluk olarak programlar başlatabilir.

6. Öğrencilere ve Ailelerine Sosyo-ekonomik Destek Verilmesi

Suriyeli öğrencilerin büyük bölümü hem eğitim hem de diğer alanlardaki ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sosyo-ekonomik desteğe de ihtiyaç duymaktadır. Öğretmenler bu konuda da ne yapacaklarını bilemediklerini ve gerekli bilgiye ulaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bir öğretmen kendi sınıfındaki Suriyeli çocuğun yemek ve giysilerinin sınıfındaki diğer öğrencilerin velileri tarafından dönüşümlü olarak sağlandığını belirtmiştir.

ÖNERİ 6: Öğretmenlerin Suriyeli aileleri yönlendirebilecekleri sosyal yardımlar konusunda bilgilendirilmesi, bu konuda İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin sorumluluk alması gerekiyor. Ayrıca, öğretmen hakları konusunda danışmanlık almak isteyen Suriyeli aileleri İstanbul'da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin desteğiyle açılmış olan İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ve Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nin açmış olduğu merkezlere yönlendirebilirler.

7. Birlikte Yaşama Koşullarının İyileştirilmesi ve Toplumsal Kabulün Artırılması

Okullarda öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri tek tük belirtilirken çocuklarla yaptığımız odak gruplarda Suriyeli öğrencilerle Türkiyeli öğrenciler arasında çok kısıtlı iletişim olduğu, arkadaşlık kurulamadığı ve Suriyeli çocukların etiketlenerek dışlandığı görülmüştür. Bazı çocuklar Türkiyeli öğrencilerin kendileriyle oynamadığını, sözlerine inanmadığını, arkadaşlık etmediğini ifade etmişlerdir. Çocukların çoğunluğu, öğretmenlerinden memnun olduklarını belirtirken, okulda yaşadıkları ayrımcılık ve dışlanma konusunda öğretmenlerin inisiyatif almalarını ve sorunu çözmelerini beklemedikleri gözlemlenmiştir.

Ayrımcılığa ilişkin öğretmenlerin yaptığı bir paylaşım da Türkiyeli çocukların velilerine ilişkindir. Veliler kendi çocuklarının Suriyeli çocukların yanında oturmasını istemezken öğretmenler Suriyeli çocukları sınıfta oturtacak yer bulmakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. Suriyeli çocuklar ya diğer bir Suriyeli çocukla beraber ya da yalnız oturtulmaktadır. Öğretmenlerin bu konuda inisiyatif almaktan çekindikleri gözlemlenmiştir.

Beyoğlu İlçesi'ndeki çocuklarla yaptığımız odak gruplarda ise sosyo-ekonomik ve etnik açıdan benzer özelliklere sahip olmanın, dolayısıyla ayrımcılığa maruz kalmış olma ve dışlanma açısından benzer deneyimleri yaşamış olmanın beraber yaşama deneyimini kolaylaştırdığı gözlemlenmiştir. Hem bu nedenle hem de okuldaki bazı öğretmen veya öğrencilerin Kürtçe veya Arapça dillerini akıcı olarak konuşabiliyor oluşu nedeniyle Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerini kabulleri artmaktadır. Bahsi geçen okulda okula kaydolan Suriyeli öğrencilerin oryantasyonunu sağlamak için Türkiyeli öğrencilere sorumluluk verildiği öğrenilmiştir.

ÖNERİ 7: Okullara kaydolmuş Suriyeli öğrencilerin ayrımcılığa maruz kalmalarını önlemek amacıyla;

- Öğretmenlere, Türkiyeli öğrencilere ve velilerine yönelik güçlendirme yapılması;
- Öğretmenlerin öğrenciler arasındaki ayrımcı ve zorba davranışlarla baş etme konusundaki donanımlarının artırılması;
- Okullarda Suriyeli ve Türkiyeli öğrencilerin kaynaşmasını kolaylaştıracak proje ve etkinlikler planlanması gereklidir. (Örneğin okula kaydolmuş Suriyeli öğrencilerin oryantasyonu için Türkiyeli öğrencilerin sorumluluk alması sağlanabilir.)

8. Okul Aile İlişkisinin Desteklenmesi

Suriyeli ailelerin okulla ilişkilerinin çok zayıf olduğu fark edilmiştir. Suriyeli ailelerle öğretmen ya da idareciler arasındaki ilişki özellikle dil engeli nedeniyle oldukça sınırlı kurulabilmektedir. Dolayısıyla Suriyeli ailelerin Türkçe öğrenmesi de bu bağlamda önem kazanmaktadır. Çünkü ailenin öğretmeniyle iletişim kurabiliyor oluşu öğrencinin sınıf içinde kabulünü kolaylaştırmaktadır. Görüştüğümüz okullardan birinde Suriyeli öğrencilerin annelerinin Sığınmacılar ve Mültecilerle Dayanışma Derneği'nde (SGDD) Türkçe eğitimi aldığını; bu durumun çocukların okul içindeki uyumunu ve okuldan memnuniyetini artırdığı gözlemlenmiştir. Okul aile ilişkisini güçlendirecek önlemler arasında her hafta belirli saatlerde okul içinde görev yapacak bir tercüman bulunması da etkili olabilir.

Okullardan birinde öğretmenler özellikle Suriyeli ailelerin çocuklarına ilişkin hiçbir sorumluluk almadıklarını, çoğunun okula dahi uğramadığını belirtmiştir. Bu ilgisizliğin nedeni büyük olasılıkla ailelerin içinde buldukları güç koşullar olduğu halde öğretmenlerin büyük bir bölümü bu durumu bilinçsizliğe, ilgisizliğe bağlamaktadır. Dolayısıyla öğretmenlerin Suriyeli ailelerin yerinden edilmiş kişiler olarak Türkiye'de içinde buldukları koşullara dair bilgilendirme ihtiyacı içinde olduğu gözlemlenmiştir.

ÖNERİ 8: Okullarla Suriyeli aileler arasındaki ilişkinin güçlenmesi için;

- Suriyeli aile fertlerinin Türkçe öğrenmesinin kolaylaştırılması; okullarda Halk Eğitim Merkezleri'yle işbirliği içinde kurslar açılması;
- Okul içinde / ya da ilçede sürekli bir tercüman görevlendirilmesi;
- Öğretmenlerin Suriyeli ailelerin Türkiye'de içinde buldukları koşullara ilişkin bilgilendirilmesi gereklidir.

Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Eğitim Sistemi'ndeki Koşullarına İlişkin Politika ve Uygulama Önerileri

Milli Eğitim Bakanlığı ve Merkezi Hükümet Düzeyinde

- Suriyeli çocukların haklarına ilişkin politikaların sağlıklı biçimde planlanması ve kamuyounun şeffaf biçimde bilgilere erişimi için Suriyeli çocuklara ve Türkiye'deki eğitim sistemi içindeki koşullarına ilişkin verilerin acil ve düzenli olarak toplanması ve kamuoyuyla paylaşılması
- Aşağıda belirtilen politika ve uygulama önerilerinin hayata geçirilebilmesi için ilgili mevzuatın yürürlüğe konulması;
- Devlet okullarına kayıtlı Suriyeli öğrencilerin eğitim haklarının gerçekleşmesinde en önemli engel olan dil engelini aşabilmesi için anadillerinde eğitim alma olanağı sağlanması; bu olanak sağlanana kadar mevcut sistem içinde eğitim haklarından faydalanmalarını kolaylaştırmak için Türkçe okuma yazma kursları ve sürekli tercüman hizmeti sunulması;
- İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri'nin ilgili personeline kayıt sürecine ilişkin bilgilendirmenin yapılması; sürecin etkinliği izlenerek gerekli müdahalelerin yapılması;
- Öğretmenlerin ve idarecilerin hizmetiçi eğitim döneminde ve eğitim öğretim yılı süresince Suriyeli ailelerin içinde buldukları koşullar; Türkiye'de faydalanabilecekleri hizmetler ve ilgili kurum ve kuruluşlar konusunda bilgilendirilmesi
- Öğretmenlerin ve idarecilerin Suriyeli öğrencilere yardım temelliden ziyade hak temelli yaklaşımlarını sağlamak amacıyla çocuk haklarına ilişkin güçlendirilmesi.

İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri Düzeyinde

- İlçede bulunan tüm Suriyeli çocukların ve refakatçilerinin eğitim hizmetlerine erişim konusundaki olanaklara ilişkin bilgiye erişmesinin sağlanması;
- İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri'ndeki İlçe Komisyonu'nun kayıt sürecine ek olarak okullara kaydolan çocukların eğitim sürecinin takibi, eğitim sürecinde karşılaşılan sorunların çözülmesi ve çözümlerin okullar arasında yaygınlaşmasında sorumluluk alması;
- Okullarda / ya da ilçede düzenli görevlendirilecek tercümanların belirlenmesi ;
- Öğretmenlerin Suriyeli aileleri yönlendirebilecekleri sosyal yardımlar ve İstanbul'da bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşları konusunda bilgilendirilmesi
- Öğretmenlerin öğrenciler arasındaki olası ayrımcı ve zorbaca davranışlarla başetme konusundaki donanımlarının artırılması
- İlçe RAM'lar tarafından öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğuyla başetme konusundaki donanımlarının artırılması; savaş travması yaşayan çocuklarla çalışan öğretmenlerin de 'ikincil travma' yaşadığı düşünülerek, öğretmenlere bu bağlamda psikososyal destek verilmesi.

Okullar Düzeyinde

- Okulda dil engelinin aşılabilmesi için tercüman görevlendirilmesinin talep edilmesi ve sürecin takibi;
- Suriyeli aile fertlerinin Türkçe öğrenmesinin kolaylaştırılması; okullarda Halk Eğitim Merkezleri'yle işbirliği içinde kurslar açılması;

- Okullarda Suriyeli ve Türkiyeli öğrencilerin kaynaşmasını kolaylaştıracak proje ve etkinlikler planlanması

- Okullara kaydolmuş Suriyeli öğrencilerin ayrımcılığa maruz kalmalarını önlemek amacıyla öğretmenlere, Türkiyeli öğrencilere ve velilerine yönelik güçlendirme yapılması;

- Okullardaki psikolojik danışmanların tercüman desteğiyle Suriyeli öğrencilerin paylaşım yapabilecekleri yapıcı ve iyileştirici ortamlar yaratması.

Kaynakça

AFAD (2014) Türkiye'deki Suriye'li Kadınlar Raporu- 2014

<https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/80-20140529154110-turkiye'deki-suriyeli-kadinlar,-2014.pdf>

MEB (2014). 150 bin civarında Suriyeli öğrenci şu anda Türkiye'de eğitim görüyor,

<http://www.meb.gov.tr/bakan-avci-150-bin-civarinda-suriyeli-ogrenci-su-anda-turkiyede-egitim-goruyor/haber/7278/tr> (09.07.2015)

Roberts, Jennifer (2015). Access to educational services by refugees in Turkey, Unpublished Presentation on 9th April, 2015 in UNHCR-NGO Coordination meeting.

UNHCR (2015a). Syria Regional Refugee Response Inter-agency Information Sharing Portal,

<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (09.07.2015)

UNHCR (2015). UNHCR Mid-year Trends 2014, Switzerland: UNHCR, <http://unhcr.org/54aa91d89.html> (09.07.2015)

UNICEF, 2015. Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar Bilgi Notu-Eylül 2015,

http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Turkiyedeki%20Suriyeli%20Cocuklar_Bilgi%20Notu%20Eylul%202015.pdf (Erişim tarihi: 21.09.2015)

UNESCO (2011). The Hidden Crisis: Armed Conflict and Education, Efa Global Monitoring Report,

<http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001907/190743e.pdf> (09.07.2015)

US State Dept (2014). US Department of State Report on Trafficking 2014,

<http://www.state.gov/documents/organization/226849.pdf> (09.07.2015)